

*Міністерство культури України
Департамент культури ВО КМР (КМДА)
Музей історії Десятинної церкви*

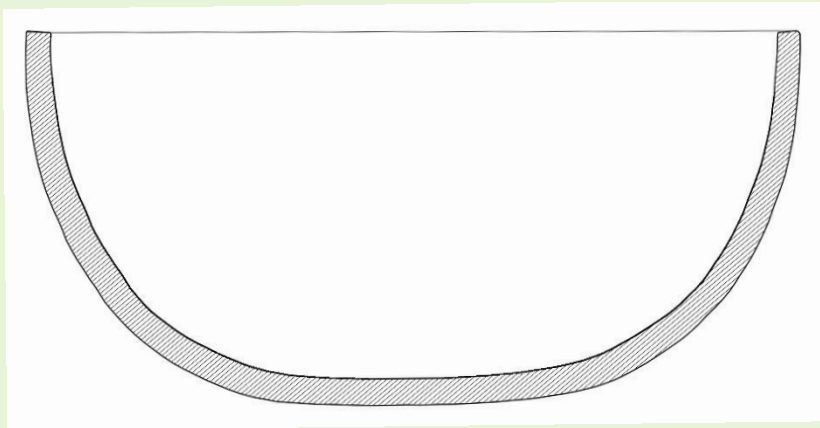
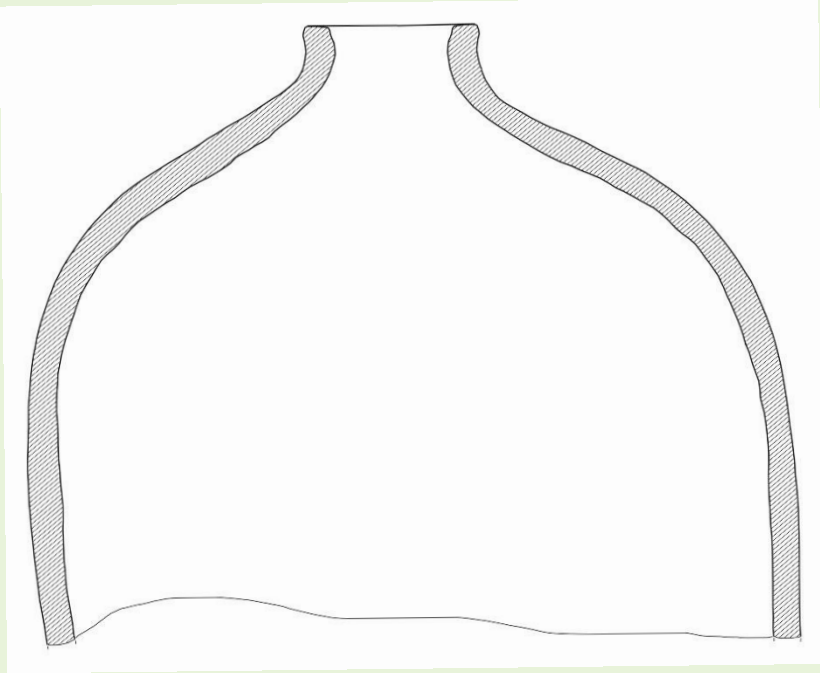
Леся Чміль

**Про одну керамічну форму з фондів
Музею історії Десятинної церкви**

Київ 2026

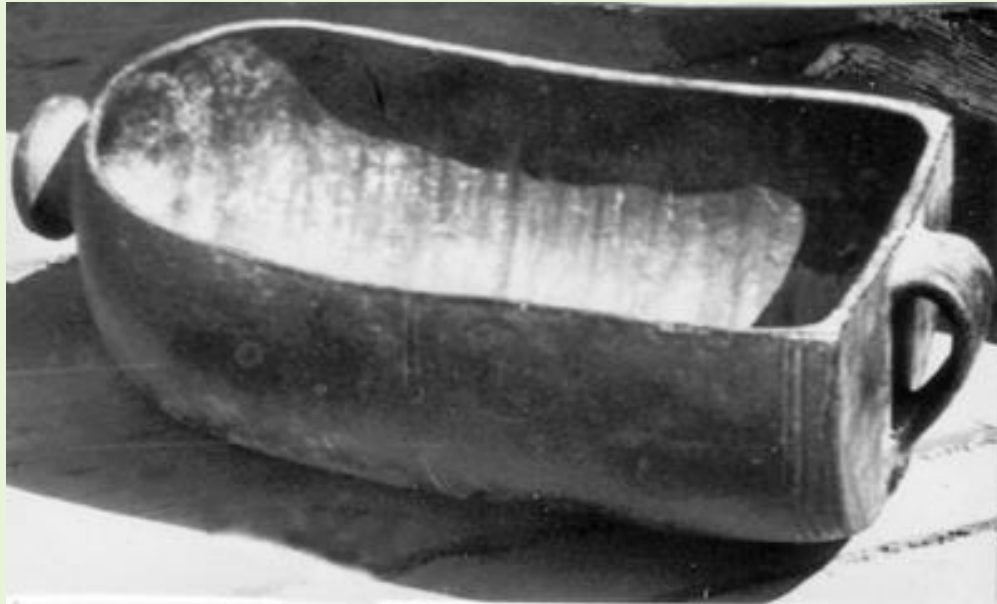
У фондах Музею історії Десятинної церкви зберігається фрагмент керамічного виробу за № 991. Це випадкова знахідка з Києва, яка не має чіткої хронологічної та територіальної прив'язки. Виріб має форму циліндричної банки з вузьким горлом, розрізаної вздовж навпіл. Дно посудини трохи приплюснуте і стерте. З внутрішнього боку та по обрізу вінця нанесено поливу жовто-коричневого кольору. Збереглася передня частина посудини. Її розміри 18×21,8 см, діаметр вінця – 5,5 см. Зазвичай до задньої торцевої стінки таких посудин (дно банки, яке не збереглося) кріпили горизонтальну ручку.

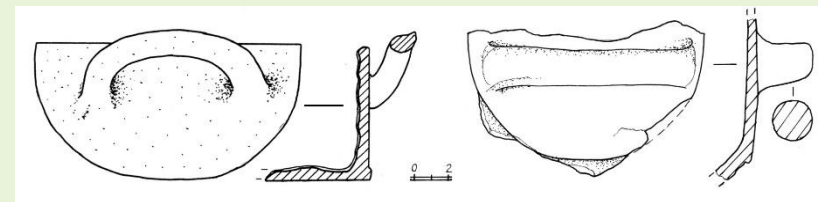

Подібні посудини відомі за етнографічними матеріалами кінця XIX – початку XX ст. зі Слобідської України. Вони мали назву «поросятниці». Людмила Метка наводить дві посудини з Харківщини, які зберігаються в Харківському історичному (1) та Зміївському краєзнавчому (2) музеях [Метка 2011, мал. 131, 132].

На функцію цієї посудини вказують великі розміри та видовжена форма, пристосована для запікання птиці чи поросяти. Носик, очевидно, служив для зливання надлишків жиру.

Фрагменти подібних виробів XVIII ст. походять з території Михайлівського Золотоверхого монастиря (1). Один з них має діаметр 16 см і висоту 7 см, інший приблизно таких самих розмірів. З торця в них прикріплено горизонтальні ручки.

Ціла така посудина XVII ст. зберігається в Музеї археології Батурина (2). Вона досить великих розмірів, має з одного боку ручку, з другого – злив. Усередині вона вкрита зеленою поливою.

Ще один цілий екземпляр XVI ст. виявлено у Львові [ed. Wojcieszczuk 2016, s. 27].

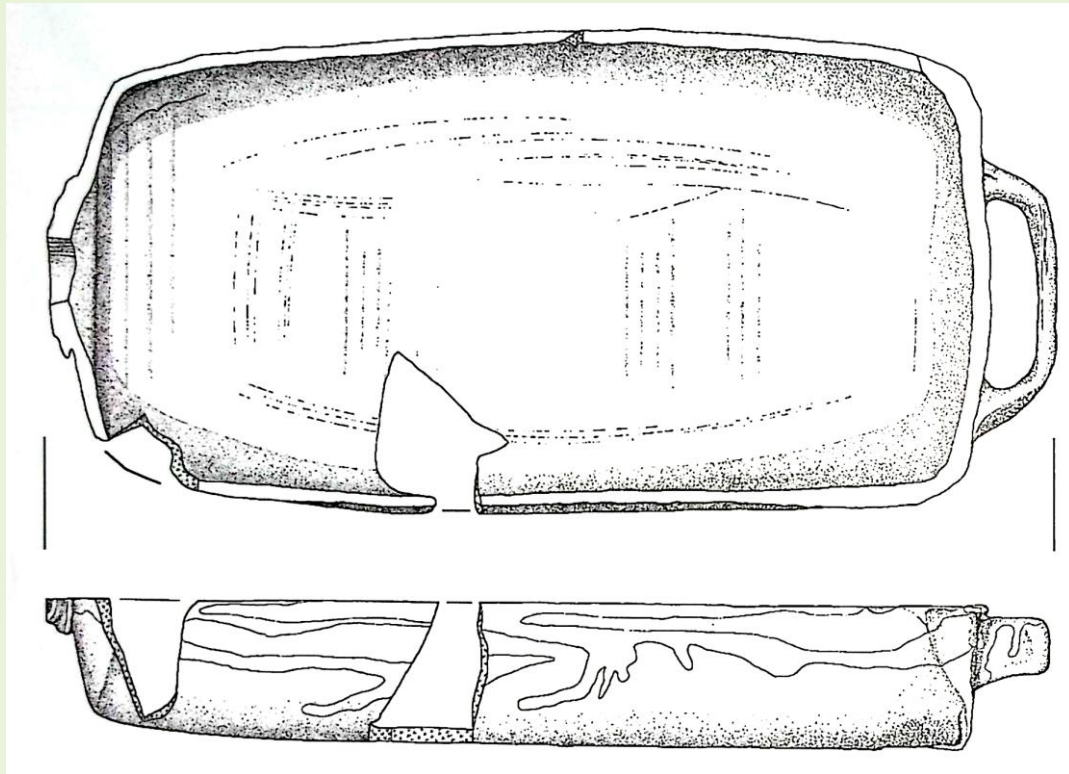
Такі форми для запікання були поширені в пізньому середньовіччі та ранньомодерний час у західноєвропейських містах. Зокрема, ціла посудина XVI ст. із жовтою поливою (3) зберігається в археологічному музеї м. Вроцлава (Польща).

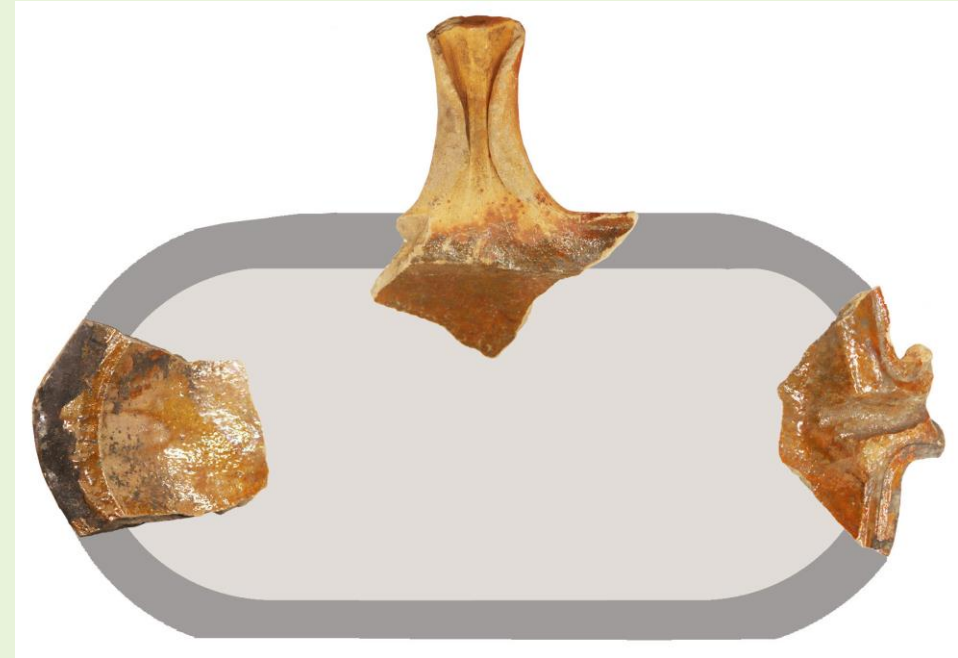
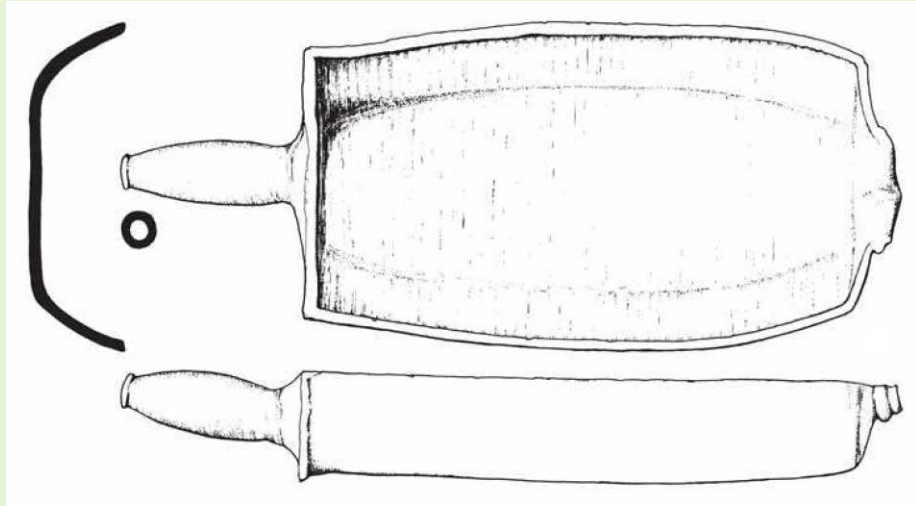
Ці посудини мали ручки різної форми і розташування – з торця, збоку; трубчасті – тулійки (як у ринок), петельчасті по боках або ж як бокові держачки.

Були поширені в Німеччині, Нідерландах, Чехії, Польщі та інших країнах із XIV до XVIII ст.

Форми для запікання з німецьких міст [за: Kluttig-Altmann 2006, Abb. 85; Krabath 2012, Abb. 113]

Форми з Чехії (1) [за: Vlažková 2013, tab. 8. 3] та Польщі (2–4) [за: Polak, Starski 2022, s. 93, rys. 192; Dałal 2024, Fig. 2, 13]

Польська дослідниця Joanna Dąbal наводить кілька десятків фрагментів таких посудин із Гданська, датуючи їх XV–XVI ст. Більшість із них вона вважає нідерландським імпортом. На основі аналізу слідів використання на посуді, а також ілюстративного матеріалу авторка пропонує реконструкцію використання такої посудини – їх ставили під рожном для збирання жиру, який скапував з туші, що запікалася.

Процес запікання з використанням керамічних форм зображений на ілюстрації XIV ст. (1) та картині XVII ст. (2)

[за: Dąbal 2024, fig. 3:

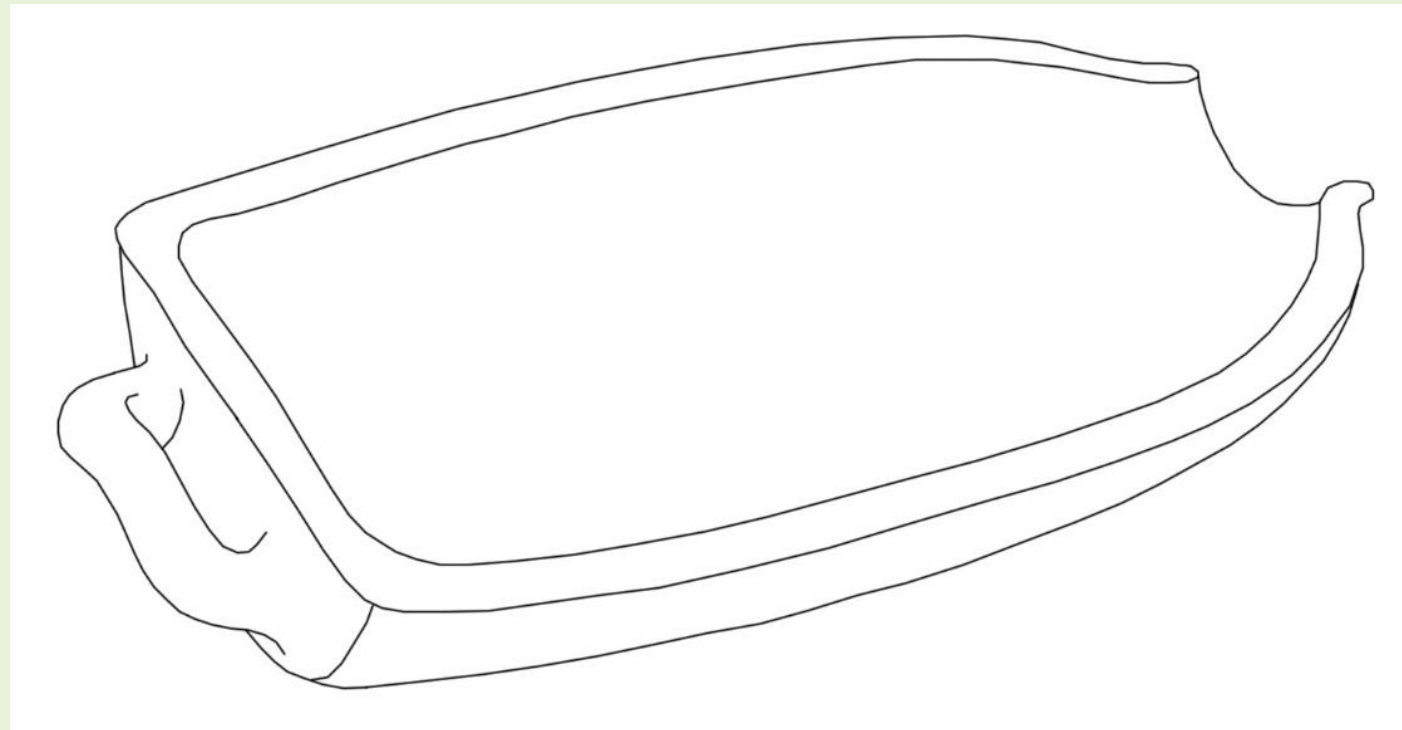
1 – Stowe MS 17, folio 176 r., Book of Hours, Use of Maastricht ('The Maastricht Hours'). Approved license by the British Library;

2 – 'Kitchen interior' by David Teniers the Younger, 1644. © Mauritshuis OC]

Очевидно, в українських реаліях такі посудини використовували для запікання в печі, хоча наведений вище спосіб теж не можна відкидати. Рідкісні знахідки подібних форм пояснюються тим, що вони не використовувалися в побуті пересічного населення. Зокрема, усі київські поросятниці, у яких відоме точне місце знахідки, пов'язані з монастирями. Можливо, форма з Музею історії Десятинної церкви також походить з монастирської кухні або із житла заможного киянина.

На основі розглянутих матеріалів можна запропонувати реконструкцію повної форми поросятниці з фондів МІДЦ. На жаль, відсутність чіткого контексту знахідки дозволяє продатувати її лише в широких межах XVII–XVIII ст.

Література

- Метка, Л. 2011. *Гончарство Слобідської України в другій половині XIX – першій половині XX століття*. Полтава : АСМІ.
- Blažková, G. 2013. Vývoj raně novověké kuchyňské a stolní keramiky v Čechách na základě souborů z Pražského hradu. *Památky archeologické*, CIV, p. 183–230.
- Čapek, L., Preusz, M. 2019. Changes in Pottery Production, Distribution and Consumption in the Post-medieval Period in South Bohemia. In: *Europa postmediaevalis 2018: post-medieval pottery between (its) borders*. Oxford: Archaeopress, p. 35–52.
- Dąbal, J. 2024. Roast It and Save the Juice! Medieval Ceramic Dripping Pots from Gdańsk. *Fasciculi archaeologiae historicae*, 37, s. 113–126.
- Kluttig-Altman, R. 2006. *Von der Drehscheibe bis zum Scherbenhaufen: Leipziger Keramik des 14. bis 18. Jahrhunderts im Spannungsfeld von Herstellung, Gebrauch und Entsorgung*. Dresden: Landesamt für Archäologie mit Landesmuseum für Vorgeschichte.
- Krabath, S. 2012. Die Entwicklung der Keramik im Freistaat Sachsen vom späten Mittelalter bis in das 19. Jahrhundert. Ein Überblick. In: *Keramik in Mitteldeutschland: Stand der Forschung und Perspektiven*. Dresden: Landesamt für Archäologie, p. 35–172.
- Polak, Z., Starski, M. 2022. *Archaeological Finds from the Main Town in Gdańsk. A catalogue from Excavations at Długi Targ and Powroźnicza Street*. Warsaw: University of Warsaw, Brepols Publishers.
- Wojcieszczuk, N. (ed.) 2016. *Uratowane skarby podziemnego Lwowa: Katalog wystawy*. Lwow: IANAN Ukrainy, Galicyjska Spolka Wydawnicza.